MAIORESCU ŞI EMINESCU, MAIORESCIANISM ŞI EMINESCIANISM

DOI: 10.5281/zenodo.3842779
CZU: 821.135.1-1.09

Academician **Mihai CIMPOI**
E-mail: acad.cimpoi1@gmail.com
Institutul de Filologie „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

MAIORESCU AND EMINESCU, MAIORESCIANISM AND EMINESCIANISM

Summary. The study analyzes the intersection points of the theoretical doctrines of Maiorescu and Eminescu, the intellectual relationships between the two, the participation in the "Junimea" Society, which promoted "the new direction in the Romanian prose and poetry", based on the autonomy of aesthetics, the idea of the unity of European and universal culture, the refusal of "bottomless forms and the cult of truth".

Keywords: personality, organicism, truth, romance, Europeanity, universality.

Rezumat. Studiul analizează punctele de intersectare ale doctrinelor teoretice ale lui Maiorescu și Eminescu, raporturile intelectuale dintre cei doi, participarea la Societatea „Junimea”, care promova „noua direcție în proza și poezia românească”, bazată pe autonomia esteticului, ideea unității culturii europene și universale, refuzul „formelor fără fond și cultul adevărului”.

Cuvinte-cheie: personalitate, organicism, adevăr, romantism, europenitate, universalitate.

E mai mult decât o relaţionare literară circumstanţială, determinată de prezenţa *dimpreună* într-un cadru istoric dat, într-un anturaj cult ural şi într-un spaţiu habitual şi habitudinal anume, definit de Blaga drept mioritic, cu o alternanţă capricioasă de suișuri/ coborâșuri, adică ondulant. Configuraţia geografică a locului de baştină a poetului confirmă această predeterminare destinală.

E mai degrabă o întâlnire fericită sub semnul unei afinităţi elective și a unei constructuralităţi intelectuale în ciuda unei deosebiri comportamentale între un spirit aulic, de o glacialitate academică impenetrabilă și un spirit comunicativ, deschis spre lume, doritor de familiaritate – dihotomie caracterologică stabilită de Călinescu.

Firește, comunicarea dintre ei s-a produs în funcţie de condiţia lor valoric-statutară, Maiorescu reprezentând Criticul, iar Eminescu Poetul. Chiar dacă privim lucrurile dintr-o perspectivă exegetică mult îndepărtată de timpul lor, poartă anume această marcă deontologică, adică pecetea unei culturi occidentale profund însușite și trecute prin „pământul proaspăt al propriului suflet” (precum îi plăcea să spună poetul). Ei se simţeau, cu puternica lor individualitate, *oameni deplini* ai culturii.

Maiorescu a fost cel dintâi care a vorbit despre *personalitatea europeană* a lui Eminescu, el însuși fiind prin tot ce a făcut, o personalitate europeană.

Aveau, amândoi, prin excelenţă ceea ce Nietzsche denumea *pasiunea de cunoaștere*, fiind familiarizaţi în cel mai înalt grad cu filosofia și literatura universală și interesaţi de limbile clasice și moderne.

Maiorescu se impune, indiscutabil, ca un *pattern*, ca un *Critic model*, care se cade de asemenea omologat și cu *Eminescologul model*.

Eminescu și poeziile lui, articol scris în anul trecerii la cele veșnice a autorului *Luceafărului*, conturează o mască platoniciano-schopenhaueriană a sa, caracterizată prin geniul înnăscut, prin impersonalitate, nepăsare și răceală hyperionică. Îl vede pe poet cu capul în norii unei idealităţi goale, trăind, așadar, în lumea ideilor generale, străină de „cercul strâmt” al tărâmului mundan. Identificarea cu Hyperion este absolută: „Ceea ce caracterizează mai întâi de toate personalitatea lui Eminescu este o așa de covârșitoare inteligenţă, ajutată de o memorie căreia nimic din cele ce-și întipărise vreodată nu-i mai scăpa (nici chiar în epoca alienaţiei declarate), încât lumea în care trăia el după firea lui și fără nicio silă era aproape exclusiv lumea ideilor generale ce și le însușise și le avea pururi la îndemână. În această proporţie tot ce era caz individual, întâmplare externă, convenţie socială, avere sau neavere, rang sau nivelare obștească și chiar soarta externă a persoanei sale ca persoană îi erau indiferente”. În acest context al demonstraţiei critice, a vorbi despre mizeria materială a poetului i se pare o expresie nepotrivită cu individualitatea lui și pe care el cel dintâi ar fi respins-o [1, p. 351]. Cauza înnebunirii e ereditară, înnăscută, iar viaţa neregulată îl făcea să se hrănească cu narcotice și excitante, să facă abuz de tutun și de cafea, să pe-

BDD-A30923 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:49 UTC)

treacă zile întregi fără mâncare, iar după miezul nopţii să mănânce şi să bea fără măsură. Stăruinţa repetată a unor prieteni şi a criticului însuşi de a-l readuce la un mod de trai normal au fost zădarnice. Maiorescu îi face lui Eminescu un portret din interior, privindu-l din cercul familial al Societăţii „Junimea", deci printr-un racourci simpatetic. Este, în reprezentarea sa, un junimist, un schopenhauerian, un hegelian, un organicist, un europenist şi un universalist (un globalist, în termenii de azi), precum este şi Maiorescu însuşi. În personalitatea poetului se proiectează personalitatea criticului în ceea ce are esenţial, caracteristic. Îi uneşte, indubitabil, spiritul de grup/grupare, căci „Junimea", după cum consemna memorabil Tudor Vianu, „n-a fost atât o societate, cât o comunitate", apariţia ei datorându-se „afinităţii viu resimţite dintre personalităţile întemeietoare" [2, p. 139]. Îi apropie, apoi, modul de a înţelege actul de creaţie ca act existenţial, *a scrie* însemnând pentru unul şi celălalt, *a trăi*, o practicare – am zice – a religiei adevărului, cultul „muncii *originare* (în cultură) scoasă din izvorul străvechi al industriei", al frumosului „care cuprinde idei manifestate în materie sensibilă" şi care e „completa întrepătrundere a ideii şi a aparenţei sensibile" – postulat echivalent cu eminesciana definiţie din *Epigonii* a poeziei ca „Înger palid cu priviri curate/ Voluptos joc cu icoane şi cu glasuri tremurate,/ Strai de purpură şi aur peste ţărâna cea grea", conceperea culturii universale ca întreg, ca expresie a unui „fond general uman". Nu e greu de observat, apoi, că discursul publicistic eminescian se construieşte pe temeiul ideologic al maiorescianismului, vădit în aceeaşi programatică voinţă de a impune *adevărul* ca principiu universal de înţelegere a lucrurilor, în intoleranţa manifestată faţă de *formele fără fond*, de credinţa nestrămutată în primatul *esteticului*.

Şerban Cioculescu publica în „Revista Fundaţiilor regale", la 1 martie 1940, un articol privind relaţiile dintre cei doi în care considera că G. Călinescu „a pus în lumina adevărată solidaritatea ideologică dintre poet şi gruparea literară, precum şi tonul afectiv al relaţiilor dintre Eminescu şi Maiorescu". Concluziile criticului, deşi prea categorice, i se par juste: „Eminescu, intelectualicește maiorescian convins, n-a fost omenește prietenul lui Maiorescu. El era un spirit afectiv căutător de prietenii strânse, un temperament recalcitrant regulilor sociale şi, în sfârşit, un om pătruns de valoarea sa şi doritor deci să capete o stare şi o considerare adecvată meritului său. Fără să producă duşmănie adevărată, aceste împrejurări au dat naştere la iritaţiuni şi porniri de mânie…". Şerban Cioculescu face referire la întreg capitolul despre *Eminescu şi Junimea*, în care nu socoate excesiv decât pasajul „de o certă frumuseţe şi formulare, care exagerează însă răceala maioresciană": „Maiorescu era aulic, ceremonial şi *glacial*, lăsând, chiar în ţinutele sale cele mai familiare, spaţii *enorme* între solitudinea sa *inexpugnabilă* şi nevoia de familiaritate a convorbitorului, *întocmai* ca un Escurial trist, apăsător de solemnitate". „Poate să fie, conchide Şerban Cioculescu, o intuiţie dreaptă a măştii maioresciene, în relaţiile întâmplătoare ale criticului, dar nicidecum faţă de cei pe care îi stima sau iubea" [3, p. 38].

Articolul vine, în continuare, cu numeroase dovezi ale atitudinii afective manifestate de Maiorescu faţă de Eminescu sub forme concrete de aprecieri înalte curajoase, care sfidau scara ierarhică existentă şi mai cu seamă autoritatea „regală" a lui Alecsandri, de grijă permanentă pentru asigurarea lui financiară şi pentru ocuparea unor posturi (de revizor şcolar, de bibliotecar, de profesor de filozofie), de a-l trimite pentru tratament la sanatorii din străinătate şi din ţară, de a-l face intim al casei şi de a-l găzdui.

Dar să revenim la articolul din 1889.

Eminescu e portretizat aici în culori vii, calde, denotând aceeaşi atitudine afectivă pronunţată pe care a avut-o şi în timpul vieţii sale. Este văzut, esenţialmente, ca o fiinţă întru poezie, ca un Om poetic, ca Poet-Natură (ca să folosim termenii lui Mikel Dufrenne, apropiaţi de cei ai lui Goethe şi de cei ai romanticilor congeneri autorului *Luceafărului*). El dă dovadă, după cum crede pe bună dreptate criticul, de o indiferenţă faţă de starea de fericire şi, ca adept al lui Schopenhauer, este un „pesimist", de o „seninătate abstractă" ca notă caracteristică în melancolie, ca şi în veselie („şi lucru interesant de observat, chiar forma nebuniei lui era o veselie exultantă"), de o naivitate de copil, cu care câştigase de mult inima tuturor, de o indiferenţă faţă de lucrările sale şi de publicarea lor, de lipsa de amor propriu, căci „se mulţumea cu emoţiunea estetică a unui mic cerc de amici".

Se considera – amănunt semnificativ – ca „organul accidental prin care însăşi poezia se manifestă" ca rostitoare esenţială al fiinţei (heideggerian vorbind); poetul este cel ce exprimă fiinţa poetică a Naturii ca Om vorbitor al naturii (ca să revenim la Dufrenne) „având numai conştiinţa familiarităţii sale native"; de aceea, zice exegetul francez, poeţii – de felul lui Rilke sau Péquy – celebrează mereu şi nepăsarea animalului).

Era nepăsător pentru întâmplările cele externe, dar şi în relaţiile pasionale; ca şi Leopardi în *Aspasia* „nu vedea în femeia iubită decât copia imperfectă a unui prototip nerealizabil" şi afirmaţia e ilustrată cu finalul *Luceafărului*.

Cea de-a doua parte a articolului începe prin a trage concluzii asupra a ceea ce a demonstrat până acum. Prima formulare concluzivă priveşte modul de a în-

BDD-A30923 © 2020 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:49 UTC)

ţelege *personalitatea poetului* în raport cu opera. „Înţelegând astfel personalitatea lui Eminescu, înţelegem totdeodată una din părţile esenţiale ale operei sale literare: bogăţia de idei, care înalţă toată simţirea lui (căci nu ideea rece, ci ideea emoţională face pe poet), şi vom vedea în chiar pătrunderea acestei bogăţii intelectuale până în miezul cugetărilor poetului puterea mişcătoare care l-a silit să creeze pentru un asemenea cuprins ideal şi forma exprimării lui şi să îndeplinească astfel amândouă cerinţele unei noi epoci literare" [1, p. 335].

A doua precizare concluzivă priveşte personalitatea *europeană* a poetului, obţinută prin cunoaşterea filosofiei (în special a lui Platon, Kant şi Schopenhauer), credinţelor religioase – creştine, buddaiste, indice şi a operelor poetice ale tuturor timpurilor: „Eminescu este un om al timpului modern, cultura lui individuală stă la nivelul culturei europene de astăzi" [1, p. 335]. În comoara ideilor culese el „afla materialul concret de unde să-şi formeze înalta abstracţiune care în poeziile lui ne deschide aşa de des orizontul fără margini al gândirii omeneşti"; cunoştinţele sale îi dau lui Eminescu „cuprinsul versurilor caracteristice în care se întruchipează profunda lui emoţiune asupra începuturilor lumii, asupra vieţii omului, asupra soartei poporului român".

Poetul e din naştere, precizează criticul, dar ceea ce e din naştere la adevăratul poet „nu e dispoziţia pentru forma goală a ritmului şi a rimei, ci nemărginita iubire a tot ce e cugetare şi simţire omenească", din perceperea acumulată a căreia el desprinde *ideea emoţională spre a se înfăţişa în forma frumosului*. „Acel cuprins ideal al culturei omeneşti, continuă să argumenteze criticul, nu era la Eminescu un simplu material de erudiţie străină, ci era primit şi asimilat în chiar individualitatea lui intelectuală. Deprins astfel cu cercetarea adevărului, sincer mai întâi de toate, poeziile lui sunt subiectiv adevărate nu numai atunci când exprimă o intuiţie a naturei sub formă descriptivă, o simţire de amor uneori veselă, adeseori melancolică, ci şi atunci când trec peste marginea lirismului individual şi îmbrăţişează şi reprezintă un simţământ naţional sau umanitar" [1, p. 335-336].

Maiorescu argumentează, în termenii epocii, ceea ce numim astăzi exponenţialitatea lui Eminescu, regăsirea noastră *identitară* în el, aşa cum spune Anders că se regăsesc englezii în opera lui Shakespeare. Întemeietorul „Junimii" intuia cu siguranţă şi formula acest impact major al operei poetice eminesciene asupra *tuturor*: „Şi eu am simţit în felul lor ceea ce a simţit Eminescu, în emoţiunea lui îşi regăsesc emoţiunea lor, numai că el îi rezumă pe toţi şi are mai ales darul de a deschide mişcării sufleteşti cea mai clară expresie, aşa încât glasul lui, deşteptând răsunetul în inima lor, le dă totdeodată cuvântul ce singuri nu l-ar fi găsit" [1, p. 396].

Producerea acestui impact, cu un efect puternic de binefacere estetică mântuitoare, asemănătoare *catharsisului* antic, dar şi eliberării schopenhaueriene, mai mult: regăsirii identitare care are loc până astăzi, în postmodernitate, a asigurat lui Eminescu statutul de *poet naţional*. Maiorescu nu foloseşte noţiunea, poate încă oprit de prudenţe circumstanţiale, dar o sugerează în modul ferm de a recunoaşte, înafară de „binefacerea pe care o revarsă, poetul de geniu", că opera eminesciană a devenit „parte integrantă" a vieţii poporului pe care-l reprezintă în chip desăvârşit: „Această scăpare a suferinţei mute prin farmecul exprimării este binefacerea ce o revarsă poetul de geniu asupra oamenilor ce-l ascultă, poezia lui devine o parte integrantă a sufletului lor, şi el trăieşte de acum înainte în viaţa poporului său" [1, p. 396].

Criticului nu-i rămâne decât să constate că puterea pe care o are lucrarea poetică eminesciană asupra altora nu ar fi fost posibilă fără ca ea să nu fi aflat *forma frumoasă* sub care să se prezinte fiind şi forma cea mai sugestivă în opera lui şi să-şi întărească spusele prin analiza mai multor poezii. (În paranteză fie spus, printre calităţile care îl impun ca *poet naţional*, G. Călinescu va numi şi arta de a fi făcut un folclor savant (cea mai naţională latură a universalităţii sale), el „abia îndepărtându-se de la impersonalismul poporului, punându-se imperceptibil la nivelul unor idei adânci, între care dragostea inocentă şi aparenta filozofie a nimicului care la el este de fapt voluptate de dispersiune în materia veşnic generatoare de viaţă" [4, p. 263].

Urmează, în articol, unele confidenţe privind ediţia princeps, pregătită fără participarea poetului atins de boală, făcute pentru a asigura cititorul că nu a avut „dreptul nici de a le modifica, nici de a le lăsa pe unele la o parte". Prezenţa unor poezii cu imperfecţiuni este justificată de faptul că din mijlocul acestora „apare deodată o frumuseţe de limbă" şi o înălţare de cuget care prevesteau de la început ce avea să devie poetul ajuns la culmea lui.

Exemplificările în vederea ilustrării ridicării formei poetice datorită mânuirii perfecte a limbii moderne pentru a exprima o nouă concepţiune şi a crea din propria ei fire vestmântul noilor cugetări se fac din poeziile de inspiraţie folclorică, din *Scrisori (Satire),* din *Floare albastră*, *Rugăciunea unui dac*, *Ce te legeni…*, *Şi dacă…*, *Făt-Frumos din tei*, *Kamadeva*, *Doina*, *Melancolie*, *Mortua est*, *Glossă*, *Cu mâne zilele-ţi adaogi*, *La steaua*, *Crăiasa din poveşti*, *Povestea teiului*, *Despărţire*, *Când amintirile…*

Studiul lui Titu Maiorescu se încheie cu o previziune, pe care i-a şoptit-o *daimonion*-ul său lăuntric: „Acesta a fost Eminescu, aceasta este opera lui. Pe cât se poate omeneşte prevedea, literatura poetică română

BDD-A30923 © 2020 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:49 UTC)

va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui și forma limbei naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmântului cugetării românești" [4, p. 344].

Așa cum nemilosul Cronos i-a dat dreptate, adeverind previziunea lui privitoare la fixarea *punctului de plecare* a evoluției literaturii române în opera lui Eminescu, tot astfel articolul lui Titu Maiorescu a devenit punctul genezic al eminescologiei, adăugând la portretul-sinteză făcut de el noi culori, nuanțe, tușe, neștergându-i însă imaginea iconografică arhetipală.

Registrul encomiastic în care menținem prezentarea noastră poate fi supărător în epoca relativizării valorilor și a încercărilor de demitizare atât a poetului, cât și a criticului, bănuit de implicarea în „cabala" eliminării lui Eminescu de la „Timpul" și din viața publică și – suplimentar – de a fi schimbat conceptul structural al *ediției princeps* gândită de poet.

Eugen Simion scria pe bună dreptate că încercările de a-l învinui pe critic de o complicitate în asasinarea lui Eminescu nu au nicio fundamentare documentară. Argumentul comentatorilor preocupați de ultimii ani din biografia publică a poetului „este că, având o poziție intransigentă în problema opresiunii la care sunt supuși românii aflați sub stăpânirea austriacă, gazetarul de la „Timpul" începe să fie monitorizat de serviciile secrete" ale imperiului". „Sunt, într-adevăr, documente de arhivă în acest sens, constată Eugen Simion, și, dacă se mai află și altele, ele trebuie scoase la iveală. A-l asocia însă pe Maiorescu în această conspirație, pe motiv că era germanofil, este o grosolană absurditate și, mai mult decât atât, o injustiție morală, cum am zis înjositoare. Cine citește corespondența criticului își dă seama că o acuzație de acest fel este în afara rațiunii" [5, p. 8-9].

Nu putem să nu fim de acord cu Eugen Simion în privința faptului că *iraționalitatea merge mai departe și întunecă totul*. Într-o cultură a suspiciunii și comploturilor aberația se lățește și face carieră.

În ce privește ediția princeps, este adevărat că este opera lui Maiorescu, fapt recunoscut de el însuși. În ciuda controverselor pe care le generează modul structurării și unele erori, Petru Creția consideră că e un merit istoric al mentorului „Junimii" iar „smerenia aristocratică de a sluji opera altcuiva e un model deontologic" [6, p. 145-146].

Nu pot fi nicidecum puse în discuție intuiția sigură a criticului, pusă și pe un fundament analitic solid că este un *poet înnăscut*, care face epocă în mișcarea literelor românești, cu o personalitate intelectuală europeană, prin urmare, canonic în sensul lui Harold Bloom.

Studiul psihognostic maiorescian, bazat pe demonstrația acestei personalități de excepție, indiscutabil europene, dar și a unor cauze interne, ereditare a „nebuniei" sale, a unei predispoziții, tot sădite genetic în ființa sa, de a fi nepăsător la evenimentele externe, este un rezultat al unui mod anumit de a-l înțelege pe poet în cheia „tânărului geniu" romantic. (În același fel îl vedea și Călinescu mai târziu: ca „un lunatic sublim, în sufletul căruia visele creșteau ca iarba grasă, astupând gardurile și mistuind pietrișul, ieșind prin dușumele și prin streașină. Starea sa normală era cea somnambulică și trezia acțiunii politice a fost, desigur, o întâmplare care, mai la urmă, s-a dovedit tot un vis deșert" [7, p. 221].

Acest mod de a-l înțelege pe Eminescu nu a schimbat nici atitudinea afectivă a criticului față de el, nici judecățile de valoare expuse în alte articole.

Iată tabloul lor sinoptic, care relevă o nedezmințită statornicie.

În *Direcția nouă în poezia și proza română* (1872) Eminescu apare al doilea după Alecsandri pus în „fruntea noii mișcări" ca fiind „cap al poeziei noastre literare în generația trecută":

„Cu totul osebit în felul său, om al timpului modern, deocamdată blazat în cuget, iubitor de antiteze cam exagerate, reflexiv mai peste marginile iertate, până acum așa de puțin format încât ne vine greu să-l citim îndată după Alecsandri, dar în fine poet, poet în toată puterea cuvântului este d. Mihail Eminescu" [7, p. 160]. La particularitățile consemnate pe care le au poeziile publicate în „Convorbiri literare" au „și farmecul limbagiului (semnul celor aleși), o concepție înaltă și pe lângă aceste (lucru rar între ai noștri) iubirea și înțelegerea artei". Și urmează un citat de două strofe din „strania poezie" *Venere și Madonă*. Să observăm prudența cu care îl situează imediat după Alecsandri, dar și calificativele curajoase, ferme în disonanță cu această precauție: „cu totul osebit în felul său"; „în fine poet, poet în toată puterea cuvântului"; „farmecul limbagiului (semnul celor aleși)"; „o concepție înaltă și pe lângă aceste (lucru rar între ai noștri) iubirea și înțelegerea artei antice". Este pusă în evidență, cu o oximoronică prudență/ temeritate, *singularitatea valorică*, apariția unui alt poet cu o altă concepție poetică, care e al timpului modern. Din cele trei poezii analizate – *Venere și Madonă*, *Epigonii* și *Mortua est* – cea mai bună i se pare mai puțin structurată pe antiteze exagerate *Mortua est*, care prezintă „un progres simțitor în precizia limbagiului și în ușurința versificării".

În prefața la ediția de la 1892 a *Antologiei poeziei românești* Maiorescu menționează apariția mai multor lucrări de la scrierea articolului său din 1867, care ar trebui să figureze, „și mai ales, precizează prefațatorul, ale lui Eminescu".

BDD-A30923 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:49 UTC)

În *Neologismele* (1881) Eminescu este prezentat printre scriitorii „cei mai cu limbă românească", alături de Negruzzi, Gane, Creangă, Slavici, Șerbănescu și Lambrior.

Poezia română și străinătatea reține citate din *Neue preussische (Kreuz…) Zeitung*, în care se vorbește despre Eminescu, reprezentant al „pesimismului", ale cărui poezii sunt în colecţia analizată „cele mai însemnate lângă cele ale lui V. Alecsandri, poetul de predilecţie al patriei sale". Criticul expune, în încheierea dării de seamă, părerea că „ceea ce a trebuit să placă în poeziile lui Alecsandri, Bolintineanu, Eminescu și Șerbănescu și nuvelele lui Slavici, Negruzzi și Gane este, pe lângă măsura lor estetică, originalitatea lor naţională" [7, p. 249].

Poeți și critici (1886) conţine o notă polemică la adresa conferinţei lui Al. Vlahuţă, în care acesta a pus problema cine este mai mare: Alecsandri sau Eminescu, criticul crezând justificată doar punerea alături ale celor mai bune poezii ale acestor doi poeți.

Leon C. Negruzzi și „Junimea" (1890) caracterizează societatea literară ca fiind o adunare de cele mai disparate spirite, înaltul visător Eminescu „întâlnindu-se" cu nemilosul observator Caragiale.

În memoria poetului dialectal Victor Vlad (*Delamarina*) (1898) conţine o referinţă la puternica influenţă a lui Eminescu asupra tineretului român din Transilvania și la „sfinţenia formei, precum a transfigurat pe Eminescu în epoca sa de maturitate" [7, p. 383].

Raportul academic asupra traducerilor din Quintus Horatius Flaccus („Ode, epode, carmen saeculare") din 1891 remarcă drept admirabilă *Oda* (*în metru antic*) și „unicitatea" lui Eminescu.

În *Poeziile d-lui Anton Naum* (1894) poeziile eminesciene sunt considerate, alături de *Pastelurile* și *Ostașii noștri* ale lui Alecsandri și *Amintirile lui Creangă*, „manifestările acestei epoci de renaștere literară" [7, p. 448].

În *Poeziile d-lui Octavian Goga* (1906) e amintită cultura generală înaltă care distingea pe Eminescu și „a căre-i lipsă se simte la unii din poeţii cei mai lăudaţi ai literaturii noastre actuale".

În *Chestia poeziei populare* (1909) se remarcă „partea lirică a vieţii poporului, ca fiind cea mai roditoare în dezvoltarea ulterioară a literaturii noastre culte, îndeosebi pentru Eminescu și, prin mijlocirea lui, pentru urmașii săi" [7, p. 484].

Maiorescu nu ne dă și o analiză a prozei lui Eminescu, iar în ce privește publicistica găsim o referinţă semnificativă în *Neologismele* (1881), în care zice că articolele sale din „Timpul" oferă „un exemplu de stil bun" [7, p. 143].

Revenind la începutul articolului *Eminescu și poeziile lui*, decriptăm *declicul hermeneutic* pe care se construiește, în chip platonician-piramidal, întregul studiu: autorul *Luceafărului* personifică în sine (se spune exact acolo) „cu atâta strălucire ultima fază a poeziei române din zilele noastre". Ce înseamnă, *stricto senso*, această „ultimă fază"? Ea reprezintă o depășire a tendinţei semierudite de latinizare de pe la mijlocul secolului (al XIX-lea), pornită dintr-o legitimă revendicare naţională, dar pândită de pericolul înstrăinării între popor și clasele culte, și „o îndreptare", prin intermediul poeziei populare începută cu Vasile Alecsandri, spre o dezvoltare normală a limbii și scrierii. În această fază se câștigă o temelie firească, o primă treaptă de înălţare a literaturii naţionale, în legătură și cu aspiraţia generaţiei noastre, glosează criticul, spre cultura occidentală. În atari condiţii, ea, literatura naţională trebuia să răspunsă la două cerințe: „să arate întâi în cuprinsul ei o parte din cugetările și simţirile care agită deopotrivă toată inteligenţa europeană în artă, în știinţă, în filozofie; să aibă, al doilea, în forma ei o limbă adaptată fără silă la exprimarea credincioasă a acestei amplificări". „Amândouă condiţiile, argumentează Maiorescu, le realizează poezia lui Eminescu în limitele în care le poate realiza o poezie lirică, de aceea Eminescu face epocă în mișcarea noastră literară" [7, p. 329].

Așadar, Eminescu reprezintă *o personificare* a „ultimei faze" a culturii naţionale (și a noii direcţii), în care aceasta se sincronizează cu *toată* – subliniem – inteligenţa europeană (în artă, în știinţă, în filozofie). Reprezintă, după cum ni se va mai spune mai încolo, repetăm, și *o personificare a timpului modern*. El are – în poezie și publicistica din *Timpul* – „o limbă adaptată fără silă la exprimarea acestei amplificări", adaptată, vorbind în termeni lovinescieni, la procesul de *sincronizare* cu întreaga cultură europeană.

Declicul hermeneutic al acestui studiu, dar și al altora, care au ca obiect al analizei alţi scriitori și alte fenomene, îl constituie, astfel, *personalitatea lui Eminescu*. Aceasta reflectată – putem s-o spunem cu certitudine azi – prin prisma *propriei* personalităţi. Identificăm, în fond un dublu proces de reflectare chiasmatică: din partea criticului avem o *maiorescianizare* a lui Eminescu, iar din partea poetului o *eminescianizare* a lui Maiorescu. Principiul oglindirii paralele se aplică cu de la sine putere.

De altfel, acad. Eugen Simion care a invocat mereu nevoia de întoarcere la Maiorescu, afirma, în discursul său *Laudă criticului român* ţinut la Academie, că întemeietorul criticii noastre moderne se impune astăzi nu prin diferitele ipostaze în care poate fi surprins – ca spirit înalt olimpian, de care vorbește Călinescu, ca „terian ardelean", ca om disperat și ca

BDD-A30923 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:49 UTC)

om ce se face printr-o voinţă aprigă, după cum crede Lovinescu – ci ca o personalitate complexă şi plenară demonstrată de întreaga sa activitate critică. Răspunsul simionist la întrebarea „care este adevăratul Maiorescu?" apare formulat astfel: „Adevărată este sinteza dintre *omul simţurilor* şi *omul ideilor* (binomul de care el aminteşte undeva), rodnică este personalitatea în plenitudinea şi complexitatea ei, adevăratul Maiorescu este în acţiunea lui critică generală" [8, p. 819].

Ceea ce îi apropie pe cei doi membri ai Junimii, întrupare literară angajată la un moment dat în luptele politice în temeiul unei clare doctrine conservatoare, este şi modul în care privesc problemele stringente ale societăţii româneşti, în special cele ale justiţiei, învăţământului, („învăţământului real") culturii, vieţii publice ale „dezvoltării politice a României, armatei (amândoi au urmărit pas cu pas şi au comentat acţiunile din teatrul de război de la Plevna), ale politicii externe. Luările de atitudine din publicistica eminesciană se intersectează cu cele din discursurile parlamentare şi articolele programatice maioresciene. Eugen Simion se referea la felul în care Titu Maiorescu spulbera analogia eronată făcută de tinerii din epocă între conservatorismul politic şi boieria, între aceasta şi mentalitatea fanariotă veche: „Analogie falsă, spune oratorul, identificare greşită pentru că adevărata boierime românească este formată de „vechile familii româneşti cari au susţinut trăinicia acestei ţări…". Disociere importantă, disociere corectă. O face şi Eminescu ori de câte ori este vorba să definească forţele sociale sănătoase ale naţiunii. *Boierii de ţară*, *clasa de mijloc* (negustorii, meşteşugarii etc.) şi *ţăranii* sunt, după el, clasele productive" [9, p. XII].

Angajarea de partea Partidului Conservator e determinată, în cazul celor doi, de primejdia *formelor fără fond*, primejdia imitaţiei necugetate şi nefolositoare unei societăţi fără fundamente solide.

Ataşamentul „ideologic" eminescian la convingerile maioresciene se explică prin ceea ce afirmă academicianul Eugen Simion în introducerea la vol. T. Maiorescu. *Discursurile parlamentare*.

Relaţiile dintre poet şi critic, exemplare sub aspect deontologic al consimţirii unei afinităţi elective, al constructuralităţii şi al conlucrării intelectuale au intrat în zona ingrată a bănuielilor şi presupoziţiilor că Maiorescu a participat la conjuraţia Anti-Eminescu, la programarea conspirativă a morţii sale civile şi că l-a tratat cu totală indiferenţă în ultima fază a vieţii.

Se bănuia şi apariţia unei atitudini de ingratitudine faţă de critica poetului, fapt consemnat şi în *Jurnalul* maiorescian: „Zizin C[antacuzină] zicea ieri că Eminescu va răsplăti ostenelile mele pentru el cu cea mai neagră ingratitudine, căci, la o minte genială, ar fi având un caracter comun" [10]. În ceea ce priveşte grija ce i-a purtat-o poetului găsim o mărturire elocventă în scrisoarea adresată de Maiorescu surorii sale Emilia din octombrie 1883: „Am găsit şi găsesc ducerea lui la Viena cu totul nefolositoare. Nu uita, totuşi, două lucruri: mai întâo. Eu l-am văzut adeseori, la mine a avut acces, toată grija lui, eu, *numai eu* (subl. în text – n.n.) am avut-o şi numai eu am pus-o la cale. Nimeni altul nu s-a interesat de el – nici familia şi nici cei mai apropiaţi de el (…) Aşadar, eu ştiu că Eminescu a fost bine îngrijit la doctorul Suţu şi mai ştiu că ducerea sa la Viena este cu totul de prisos. El a trecut din mania delirantă în aceea de dementă".

Trecând peste episodul biografic controversat, s-a întâmplat la 28 iunie 1883, găsim numeroase mărturii ale preocupării de soarta poetului, de editarea operei sale şi de receptarea postumă a ei, o primă dovadă în acest sens fiind scrierea şi publicarea în chiar anul morţii sale a unui fundamental studiu *Eminescu şi poezia lui*, devenit piatră unghiulară a eminescologiei.

Petru Creţia distingea o indiscutabilă preţuire, sub semnul lucidităţii depline, pe care i-a purtat-o criticul toată viaţa. E o atitudine cu o sigură marcă deontologică evidentă, atât în sentimentul general de iubire, ce i-a arătat-o şi prin asimilarea operei „până la a şti pe de rost", cât şi în particular, grija ce-a avut-o pentru căutarea „formei ideale" a editării poeziilor. Greşelile pe care le-a comis nu stau „în cumpănă nici cu meritul istoric al ediţiei sale, nici cu preţuirea lucidă şi neabătută pe care i-a purtat-o poetul toată viaţa". „Şi apoi Maiorescu argumentează eminescologul, nu s-a mărginit să-l socotească pe Eminescu drept ceea ce era (anticipând chiar şi ce a devenit), şi nici să-i asimileze opera până la a o şti pe de rost, ca pe o componenţă a vieţii sale interioare. Marele îndrumător, un om destul de rece în faţa lumii, l-a iubit omeneşte pe poet cum pe puţini i-a iubit şi a trecut peste tot ce-i deosebea, peste tot ce adesea îi apunea" [6, p. 107-108]. Ca dovezi sunt invocate însemnarea din 1 iunie 1879, în care mărturiseşte că are „aceeaşi simpatie pentru el, poate mai puternică" în ciuda unui dezacord politic al poetului cu el şi declaraţia făcută în scris surorii sale de vinerea mare 1884: „Când l-am şti pe Eminescu plecat, ajuns şi aşezat la Iaşi, atunci abia îmi voi permite să mă gândesc la ale mele (...) tare aş vrea el să aibă un pat călduţ, într-o cameră a lui, se înţelege alături de aceea a unui prieten".

Toate acestea se simt, în adânc, şi în ediţia princeps, care demonstrează că „voia să-l înfăţişeze lumii într-o formă ideală". „Şi de fapt a izbutit, deschizând totodată, pentru urmaşi, drumul aspru al căutării textului autentic. Examinarea atentă a textului dat de el este cea mai bună introducere în ştiinţa editării lui Eminescu" [6, p. 108]

BDD-A30923 © 2020 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:49 UTC)

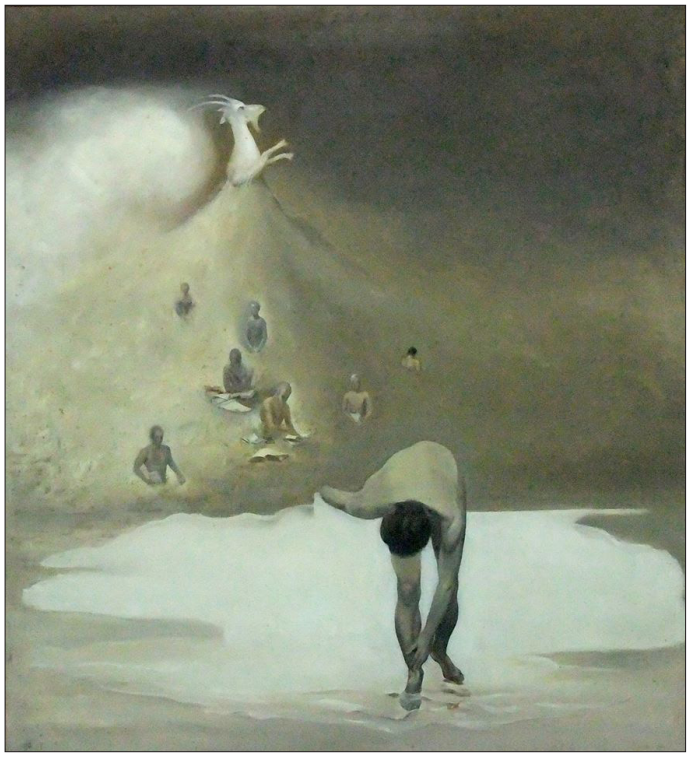
Atestarea meritului istoric al ediției Maiorescu atinge pragul de sus al elogiului, transcris într-o notă encomiastică vocativă: „Rămână exemplară pentru toți elevația, clarviziunea și discreția demersului său, devotata aplicație la obiect, smerenia aristocratică de a sluji, până și în calitate de corector, opera altcuiva, pe care n-au avut-o mulți în istoria culturii, smerenie egală doar cu desăvârșita lipsă de interes personal al artistului. Și apoi detașarea ideală, cristalina luciditate, absența oricăror impuse fetișizări și resentimente, asociate mereu și deplin cu căldură ascunsă a unei foarte nobile inimi" [6, p. 108]

Rezumând, putem spune – împreună cu acad. Eugen Simion: „A vrut să impună, și aici (aici în sfera politicului), ceea ce reușise să impună în literatură: o ierarhie corectă de valori, o direcție nouă bazată pe respectul adevărului, pe legi bune, în cadrul unui sistem constituțional pe care oratorul îl invocă aproape în toate discursurile sale. „Un formalist" cum s-a zis. Da, dar unul care înțelege că, fără *forme* ce trebuie respectate, fundamentala unei națiuni se năruie. Este aproape sigur că Maiorescu n-a fost, decât puțin timp, un om politic de prim-plan, altele au fost vedetele politicii din vremea lui, dar, atât cât a fost, pe locul doi, în urma lui Carp și Brătianu, el a reprezentat o întâlnire a spiritului și o voință dârză de europenizare a spiritului public românesc" [6, p. XXVII] (*Ibidem*, p. XXVII).

Indiscutabil, după cum demonstrează probant și articolele sale, Titu Maiorescu a întrevăzut în Eminescu *o personalitate europeană*, și o manifestare de prim ordin a *europenizării* culturii românești. Este și primul critic care a identificat *o epocă Eminescu*, o epocă de renaștere națională.

BIBLIOGRAFIE

1. Maiorescu T. Critice, II. București: Editura Tineretului, 1967. 572 p.
2. Cioculescu Ș., Streinu V., Vianu T. Istoria literaturii române moderne. București, 1971. 352 p.
3. Cioculescu Ș. Eminesciana. București: Minerva, 1985. 312 p.
4. Călinescu G. M. Eminescu. Studii și articole, col. „Eminesciana-13". Iași, 1978. 312 p.
5. cf. vol. Maladia lui Eminescu și maladiile imaginare ale eminescologilor. București: Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2015. 156 p.
6. Creția P. Testamentul unui eminescolog. București, 1998, ed. a II-a, 2016. 388 p.
7. Viața lui Mihai Eminescu, ed. de Ileana Mihăilă, București: Editura Academiei Române, 2002, XVI. 268 p.
8. Diaconu M. Eugen Simion. Profil spiritual. București: MLR, 2015. 896 p.
9. cf. Introducerea la Titu Maiorescu, Opere, III. Discursuri parlamentare. București, 2006, p. XII.
10. Însemnări zilnice, II, 1937.

Maria Mardare-Fusu. *Au ieșit Luceferii la mal*,
1985, u.p., 70 × 65 cm, colecția Muzeului Național de Artă al Moldovei

BDD-A30923 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:49 UTC)